

dr hab. Elżbieta Gajewska
Instytut Neofilologii
Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej
ul. Podchorążych 2
30-070 Kraków

Recenzja rozprawy doktorskiej Pani mgr Joanny Niemiec pt.:

***Analiza porównawcza potrzeb językowych osób uczących się języka angielskiego
specjalistycznego: badanie potrzeb językowych studentów oraz potrzeb dydaktycznych
nauczycieli***

Jednotomowa rozprawa doktorska Pani Joanny Niemiec liczy 206 stron. Mający 150 stron właściwy tekst rozprawy został uzupełniony ponad dwudziestostronicową bibliografią, jak również zbiorem aneksów (łącznie około 30 stron). Autorka ściśle trzyma się meritum, to jest zamierzonego projektu badawczego. Także stylistycznie cechuje ją zwięzłość, tak w przedstawieniu podstaw teoretycznych podjętych przez siebie działań, jak i w opisie samych badań oraz wynikających z nich wniosków. Unikanie pustosłowia jest zasadniczo zaletą i stanowi ukłon w stronę czytelnika. Tym niemniej w kilku (omówionych dalej) przypadkach pewne punktowe rozwinięcia tematu mogłyby doprecyzować kontekst, w którym sytuują się badania.

Rozprawa Pani Joanny Niemiec dotyczy nauczania języka obcego dla potrzeb związanych z pracą zawodową, a konkretnie: dydaktyki języka angielskiego medycznego. Wybór tematyki badawczej należy uznać za w pełni uzasadniony. W obecnych czasach język angielski stał się narzędziem komunikacji międzynarodowej również w środowiskach lekarskich i jako taki nauczany jest na uczelniach przygotowujących do wykonywania różnych zawodów medycznych. Autorka rozprawy jest świadoma wyzwań wiążących się z kształceniem tej specyficznej grupy docelowej. Podejmując pracę, zakładała jej wymiar praktyczny w postaci przełożenia wyników badań na opracowanie programu kształcenia językowego przyszłych lekarzy. Równocześnie jednak widzi poszczególne pytania badawcze jako potencjalnie wzbogacające wiedzę metodyczną na temat analizy potrzeb (widać to już na poziomie tytułu, ujmującego zagadnienie w sposób uniwersalny). Jest to kolejny argument na korzyść podjętych przez Panią Joannę Niemiec wyborów. Glottodydaktyka specjalistyczna jest gałęzią dydaktyki ogólnej o specyficznych, wypracowanych dla siebie narzędziach,

spośród których analiza potrzeb jest narzędziem zarazem najbardziej charakterystycznym i najtrudniejszym. Wbrew pozorom, nauczanie języka obcego dla potrzeb zawodowych rzadko opiera się na uprzedniej rzeczywistej analizie potrzeb konkretnej grupy docelowej, gdyż jest to procedura bardzo pracochłonna, o czym Autorka omawianej rozprawy może z pewnością zaświadczyć. Dlatego każde doświadczenie w tym zakresie jest rozwijające także metadydaktycznie, jako że stwarza okazję do refleksji nad podjętymi przy tej okazji decyzjami. Podsumowując, wybór tematyki badawczej należy uznać za podwójnie trafiony.

Praca składa się z części teoretycznej i badawczej. Ta pierwsza obejmuje rozdziały 1-5. Przybliżają one pojęcie ESP (1), potrzeb (2) i ich analizy (3), jak również podmiotów zaangażowanych (4) i wymogów metodologicznych związanych z tą ostatnią (5). Na część badawczą składają się kolejne dwa rozdziały, zawierające opis przeprowadzonego przez Panią Joannę Niemiec dwustopniowego badania (6), jak również wysnutych na tej podstawie wniosków (7). Pomimo tej pozornej dysproporcji, obie części pracy są dobrze wyważone i porównywalne objętościowo. Uzupełniające pracę aneksy to przede wszystkim tekst użytej w badaniu ankiety oraz zestawienie otrzymanych wyników.

Pierwszy rozdział przybliży kluczowe dla rozprawy pojęcie *English for Specific Purposes* (ESP). Jest to zarazem rozdział, do którego można zastosować przedstawione wyżej zastrzeżenia nadmiernej lakoniczności. Zainteresowania badawcze Autorki koncentrują się na języku angielskim. Tym niemniej warto byłoby usytuować rozważania dotyczące specjalistycznych odmian języka angielskiego (ujmowane łącznie jako ESP) na tle badań dotyczących wariantów specjalistycznych języka jako takiego, które określane są angielską nazwą *Language for Specific Purposes* (LSP). Ten termin wymieniony jest zresztą w zestawieniu stosowanych w rozprawie akronimów (str. 3). Takie zawężone ujęcie jest zrozumiałe ze względu na tematykę pracy, jednak sprawia, że perspektywa jest zredukowana. Nawet badania dotyczące ściśle ESP wpisują się przecież w szerszy nurt dotyczący nauczania języków obcych dla potrzeb zawodowych, który to nurt zasilają, ale i z niego korzystają. Natomiast przyjmując taką zredukowaną optykę, należałoby konsekwentnie poprawić „*This chapter discusses different definitions of ESP and present characteristic features of ESP that distinguish it from Language for General Purposes (LGP)*” na „*This chapter discusses different definitions of ESP and present characteristic features of ESP that distinguish it from English for General Purposes (EGP)*”. Innym przykładem wypominanej tu Autorce zbyt wąskiej więzłości może być brak komentarza do grafu przedstawiającego różne odmiany ESP autorstwa Johns i Price-Machado (2001: 43). Interesująca ją odmiana ESP, czyli *English for Medical Purposes* (EMP), została tu zaklasyfikowana zarazem jako wariant *English for*

Academic Purposes (EAP) i *English for Occupational/Professional Purposes* (EOP i EPP). Tę podwójną atrybucję Pani Joanna Niemiec uwzględniła przecież w praktyce w projektowanych przez siebie badaniach, co widać dalej, natomiast nie skomentowała tego faktu i wynikających zeń implikacji.

Kolejny rozdział (2) przybliżył pojęcie potrzeb. Silną stroną tej części rozprawy jest zestawienie różnych spojrzeń na to zagadnienie, od tych najbardziej oczywistych, po potrzeby traktowane jako „prawa” (Benesch, 2001), lub też potrzeby związane z osobą nauczyciela. Pani Joanna Niemiec korzystała tu z różnorodnych źródeł, w tym z uznawanych za klasyczne w tym względzie pozycji. Szkoda jednak, że nie próbuje zestawić podobieństw (częściowego pokrywania się) pewnych aspektów potrzeb u różnych autorów.

Kolejne trzy rozdziały mogą być cenną pomocą dla osoby chcącej zapoznać się z techniką analizy potrzeb. Przybliżają one kolejno różne składowe badania potrzeb (3), osoby w nią zaangażowane (4) oraz metodologię tejże (5). Autorka stara się tu przedstawić wyczerpujące informacje o wspomnianych zagadnieniach. Na podkreślenie zasługuje uwzględnienie potrzeby triangulacji danych (5.9).

Omówiona tu część teoretyczna wyznacza ramy dla opracowanego przez Panią Joannę Niemiec badania uczenia/nauczania języka angielskiego medycznego. Autorka rozprawy jest świadoma wyzwań wiążących się z kształceniem językowym przyszłych lekarzy i ujmuje je wieloaspektowo. Po pierwsze, szeroko zakreślając kwestię potrzeb: czyni to w odniesieniu do studentów i ich przyszłych pracodawców, ale także z uwzględnieniem nauczycieli akademickich. Po drugie, różnicując narodowościowo respondentów: badania prowadzone były w Polsce, we Włoszech oraz Rumunii. Stosowane w recenzowanej pracy podejście badawcze opiera się na metodzie mieszanej ilościowo-jakościowej (Wilczyńska i Michońska-Stadnik, 210: 133). Szczegółowy opis podjętych działań wymagałby przedłużenia niniejszej recenzji o kilka stron. Odnosząc się do nich ogólnie, można stwierdzić, że badania zaplanowane i przeprowadzone zostały z należytą starannością (przewidziano m.in. badanie pilotażowe), a zapoznanie się z ich opisem może stanowić dla dydaktyków zainteresowanych glottodydaktyką specjalistyczną zarówno inspirację, jak i podstawę do licznych i wzbogacających rozmów. Oczywiście, pewne wybory mogłyby zostać poddane dyskusji, jeżeli chodzi o późniejsze przełożenie na wymiar praktyczny otrzymanych danych. Obecnie zalecane podejście glottodydaktyczne nakazywałoby w większym stopniu uwzględnić kategorię zadania w miejsce sytuacji lub sprawności, jednak z kolei te drugie wydają się być bardziej intuicyjne dla respondentów – specjalistów z zupełnie odmiennej od językoznawstwa stosowanej dziedziny. Biorąc pod uwagę, że angielski traktowany jest tu jako *lingua franca*,

warto też byłoby się pokusić o zbadanie problemów inter- i socjokulturowych mogących występować podczas porozumiewania się przedstawicieli różnych kultur w specyficznym kontekście działań lekarskich. Trudno jednak oczekiwać od Autorki w pełni wyczerpującego ujęcia wszystkich potencjalnych aspektów komunikacji, jako że wywiady i kwestionariusze mają swoje ograniczenia praktyczne i nie mogą zawierać nużącej dla respondenta liczby pytań. Starając się uzyskać pewien obraz potrzeb językowych na dany moment i w odniesieniu do wybranych grup społecznych i narodowych, Autorka traktuje go jako punkt wyjścia do dalszych potencjalnych działań, zarówno badawczych, jak i dydaktycznych, o czym dalej.

Przystępowałam do lektury rozprawy z zaciekawieniem, w jaki sposób Autorka poradzi sobie z faktem, że analiza potrzeb odnosi się do jednostkowej sytuacji i konkretnej grupy docelowej, a zarazem z pragnieniem zaproponowania wytycznych dla „uniwersalnego” kursu języka angielskiego dla studentów medycyny. Lektor porusza się zazwyczaj między dwoma biegunami: świadomością, że w uczonej przez niego grupie studenci mają nieraz częściowo odmienne potrzeby (w zależności od specjalizacji, poziomu opanowania języka ogólnego, stylu uczenia się, przyszłych projektów pracy zawodowej itd.), oraz wysiłkiem, jakiego wymagałoby dydaktyczne wyjście naprzeciw tym rozmaitym potrzebom, brakom i oczekiwaniom. Proponowane w podsumowaniu rozwiązanie wpisuje się w charakterystyczne dla glottodydaktyki dla potrzeb specjalistycznych nastawienie na współpracę z podmiotem kształcenia, od którego oczekuje się wzięcia na swoje barki części odpowiedzialności za własne kształcenie.

Przedstawioną wyżej strukturę ocenianej rozprawy należy uznać za właściwą dla zapowiedzianej w tytule problematyki. Można natomiast żałować, że Autorka nie poświęciła więcej uwagi redakcji wstępów i podsumowań poszczególnych rozdziałów. Oczywiście, uważny czytelnik jest w stanie odnaleźć związki logiczne między poszczególnymi częściami tekstu. Jednakże, na co zwraca nam uwagę dydaktyka w odniesieniu do sprawności receptywnych, ukierunkowanie odbioru tekstu znacznie ułatwia odbiór zawartych w nim treści. Stąd też żal, że strona „metatekstowa” jest w rozprawie mało rozbudowana. W przypadku ewentualnej publikacji całości lub części tekstu warto byłoby popracować nad tym aspektem.

Dobrze zestawiona bibliografia liczy ponad 200 pozycji. Poza pojedynczymi wyjątkami, są to źródła w języku angielskim. Pani Joanna Niemiec dowodzi znacznego odczytania w literaturze z zakresu glottodydaktyki dla celów specjalistycznych. Cytowane artykuły pochodzą z kluczowych dla ESP/LSP czasopism anglojęzycznych i nie tylko

(*Revista de Lenguas para Fines Específicos*). Są to w większości publikacje już z bieżącego tysiąclecia, jednak Autorka wykazuje się również znajomością wcześniejszych prac stanowiących rodzaj kamieni milowych w rozwoju dydaktyki języków obcych dla celów zawodowych, które wykorzystuje w części przeglądowej. Bibliografia zawiera także pozycje z zakresu glottodydaktyki ogólnej (m.in. odnoszące się do zasad konstruowania kursu) oraz dotyczące metodologii badań dydaktycznych. Wymienione pozycje zostały wykorzystane w pracy w sposób rzetelny i obiektywny.

Jak wspomniano, rozprawa napisana jest zwięzłym i klarownym językiem. Lekturę ułatwia lista skrótów. Materiał ilustracyjny w postaci wykresów (głównie słupkowych) jest czytelny. Uchybienia redakcyjne (rzadkie literówki) są nieliczne i łatwe do skorygowania. Streszczenie polskie jest kolejnym z przypadków, w którym indywidualny, lakoniczny styl Autorki działa na jej niekorzyść, jako że nie w pełni oddaje bogactwo treści pracy. Także rozłożenie akcentów, jeśli chodzi np. o cele badawcze przedstawione w języku angielskim i polskim jest różne. Może to częściowo wynikać z trudności, jakie stawia tu – paradoksalnie – język polski, ponieważ brak w nim niejednokrotnie ustabilizowanej terminologii w zakresie analizy lingwistycznej i dydaktyki tzw. „języków specjalistycznych”. Tym niemniej usterki te nie obniżają zasadniczo merytorycznej wartości pracy.

Pani Joanna Niemiec porusza się po terenie wybranej tematyki badawczej pewnie i ze znajomością przedmiotu. Realizacja założonych zadań badawczych pozwoliła Autorce dojść do szeregu uzasadnionych wniosków, które logicznie wynikają z przeprowadzonej analizy. Analiza ta jest rzeczowa i odpowiada rygorom badawczym. Na podkreślenie zasługujełączenie w kontekście prowadzonych badań ściśle badawczej perspektywy naukowej oraz refleksyjnej perspektywy dydaktycznej.

Stwierdzam, że rozprawa doktorska Pani Joanny Niemiec spełnia ustawowe wymogi stawiane tego typu opracowaniu. Jakość dokonanych analiz i wyciągniętych wniosków wskazują jednoznacznie na twórczą postawę doktorantki. Autorka dowiodła tym samym solidnego przygotowania teoretycznego oraz umiejętności niezbędnych w prowadzeniu badań z zakresu językoznawstwa.

W związku z powyższym oceniam pozytywnie dysertację doktorską Pani mgr Joanny Niemiec i wnoszę o dopuszczenie jej Autorki do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Elżbieta Goferska

Kraków, 08.02.2019 r.